

Njegovanje zavičajne jezične baštine u razrednoj nastavi

Mikulić, Marta

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:655488>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Marta Mikulić
**NJEGOVANJE ZAVIČAJNE JEZIČNE BAŠTINE U
RAZREDNOJ NASTAVI**
Diplomski rad

Zagreb, srpanj 2023.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Marta Mikulić

**NJEGOVANJE ZAVIČAJNE JEZIČNE BAŠTINE U
RAZREDNOJ NASTAVI**

Diplomski rad

Mentor rada: doc. dr. sc. Jelena Vignjević

Zagreb, srpanj 2023.

ZAHVALA

Zahvaljujem svojoj mentorici doc. dr. sc. Jeleni Vignjević na strpljenju, ohrabrivanju, stručnom vodstvu i srdačnom pristupu koji me svaki put iznova oduševljavao.

Veliko hvala svim mojim rođacima, prijateljima i sustanarima devetog paviljona studentskog doma Stjepan Radić koji su svatko na svoj način pridonijeli priči mog studentskog života koje ću se uvijek s radošću prisjećati.

I na kraju, svim srcem želim zahvaliti svojoj obitelji, a posebno svojim roditeljima, ocu Leonardu i majci Jagodi, za svaku molitvu, žrtvu i ljubav koju su nesebično darivali. Hvala mojim sestrama Aneri, Hrvojki i Zrinki te bratu Mislavu što su bili uz mene u teškim i u lijepim trenucima i tako mi potvrdili da je obitelj najveći blagoslov. Hvala i mom Lovri koji je na poseban način unio radost, ohrabrenje i poticaj u moj život.

SADRŽAJ

SAŽETAK	
SUMMERY	
1. UVOD	1
2. USVAJANJE I UČENJE HRVATSKOG JEZIKA U VIŠEIDIOMATSKOJ SREDINI	3
2.1. Usvajanje hrvatskog jezika u obrazovnom kontekstu	4
2.2. Narječja, dijalekti i mjesni govori	5
2.2.1. Štokavsko narječje	6
2.2.2. Kajkavsko narječje	6
2.2.3. Čakavsko narječje	7
2.3. Uloga zavičajnog idioma u razvoju ranojezične komunikacijske kompetencije	8
2.4. Zavičajni idiomi kao nematerijalna kulturna baština	9
3. ZAVIČAJNI IDIOMI U ŠKOLI	11
3.1. Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje i izgradnja jezičnog identiteta	12
3.2. Zavičajni idiomi u Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik	12
4. ISTRAŽIVANJE	15
4.1. Cilj istraživanja i hipoteze	15
4.2. Metodologija istraživanja	15
4.2.1. Ispitanici	15
4.2.2. Mjerni instrument	17
4.2.3. Načini prikupljanja podataka	17
4.3. Metode obrade podataka	17
4.4. Rezultati i rasprava	19
5. ZAKLJUČAK	34
LITERATURA	35

SAŽETAK

Hrvatska jezična raznolikost temelj je jezičnog i kulturnog bogatstva i bitna je sastavnica hrvatskoga jezičnog identiteta. Jezična raznolikost vrijednost je koju treba njegovati, razvijati i prenositi na mlađe naraštaje. Prvi jezik s kojim se dijete susreće jedan je od zavičajnih idioma čijim temeljima ono ovlada već u ranom djetinjstvu. Škola kao odgojno-obrazovna ustanova dužna je prepoznati i iskoristiti organski idiom u nastavi kako bi učenici lakše ovladali hrvatskim standardnim jezikom.

Rad će prikazati i objasniti jezične okolnosti u kojima djeca uče standardni jezik, prikazat će značajke triju narječja, objasniti će važnost zavičajnih idioma i njihov doprinos nematerijalnoj jezičnoj baštini, kao i njegovanje zavičajnih idioma u školi. Prikazat će vrijednosti i odgojno-obrazovna područja određena *Nacionalnim kurikulumom za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje* (MZO, 2017) i njihov utjecaj na izgradnju jezičnog identiteta. Analizirat će prisutnost dijalektnih sadržaja u razrednoj nastavi u okviru *Kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik* (MZO, 2019).

Cilj rada bio je ispitati stavove učitelja¹ o njegovanju zavičajne jezične baštine u razrednoj nastavi. Rezultati su pokazali da ih većina smatra važnim njegovanje zavičajne jezične baštine, kao i prisutnost dijalektnih sadržaja u *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik*. Nadalje, rezultatima je potvrđeno kako učitelji razredne nastave koji su izvorni govornici kajkavskoga i čakavskoga imaju pozitivnije stavove za uvođenje više dijalektnih sadržaja u nastavi nego izvorni govornici štokavskoga narječja. Rezultati istraživanja pokazali su kako veća prisutnost dijalektnih aktivnosti u nastavi ne ovisi o narječju kojim ispitanici govore kao ni o njihovom radnom iskustvu.

Ključne riječi: jezična raznolikost, zavičajni idiomi u školi, rezultati istraživanja

¹ Imenicom *učitelj* u ovome radu, premda u muškom gramatičkom rodu, označavaju se osobe kako muškog tako i ženskog spola, to jest i učiteljice i učitelji.

SUMMARY

Croatian linguistic diversity is the foundation of linguistic and cultural richness, and an essential component of Croatian linguistic identity. Linguistic diversity is a value that should be nurtured, developed, and passed on to younger generations. The first language a child encounters is one of the native idioms, the basics of which they grasp early in childhood. The school, as an educational institution, is obliged to recognize and utilize the native idiom in teaching, enabling students to more easily master the Croatian standard language.

This thesis will illustrate and explain the linguistic circumstances in which children learn the standard language, display the characteristics of three dialects, elucidate the importance of native idioms and their contribution to intangible linguistic heritage, as well as the nurturing of native idioms in school. It will exhibit the values and educational areas determined by the *National Curriculum* for primary education (MZO, 2017) and their influence on the formation of linguistic identity. It will analyze the presence of dialect content in classroom instruction within the *Croatian Language Curriculum* (MZO, 2019).

The aim of the study was to investigate teachers' attitudes towards nurturing native linguistic heritage in classroom teaching. The results showed that the majority of them consider it important to nurture the native linguistic heritage, as well as the presence of dialectal content in the *Croatian Language Curriculum*. Furthermore, the results confirmed that classroom teachers who are native speakers of the Kajkavian and Chakavian dialects hold more positive attitudes towards introducing more dialect content in lessons than native speakers of the Shtokavian dialect. The research results showed that a greater presence of dialect activities in teaching does not depend on the dialect spoken by the respondents nor on their teaching experience.

Keywords: language diversity, native idioms in school, research findings

1. UVOD

Hrvatski jezik obilježen je dijalektnom raznolikošću koja pridonosi izgradnji jezičnog i kulturnog identiteta. Tronarječnost hrvatskog jezika bitno određuje uzajaman odnos kajkavskoga, čakavskoga i štokavskoga narječja. Hrvatska narječja dijele se na dijalekte, dijalekti na skupine govora, a skupine govora na mjesne govore. Navedeni idiomi hrvatskoga jezika imaju vrlo vitalnu komunikacijsku i društvenu ulogu (Vignjević, 2012). Dijalektno izražavanje pojedinca označava njegovu pripadnost određenom prostoru i društvu, odnosno ima identitetski karakter.

Zavičajni idiom prvi je jezik kojim dijete stječe jezično iskustvo u svojoj najbližoj, obiteljskoj zajednici. Proširivanje jezičnog iskustva i znanja započinje institucionalnim učenjem standardnoga jezika s kojim se sustavno započinje u prvome razredu osnovne škole. Na taj način u našim školama ostvaruje se višejezičnost koja podrazumijeva povezanost, interferentnost, međudjelovanje različitih jezika, odnosno jezičnih kodova u istog govornika. Odnosno djeca u prvi razred dolaze kao govornici svog zavičajnog, okolinskog idioma (J1), standardni jezik uče kao drugi idiom (J2), a u prvom razredu započinju i učenje prvog stranog jezika (J3) (Vignjević, 2012). Ispreplitanje jezičnih kodova dovodi do stvaranja tzv. međujezičnog polja koje u ranojezičnom razvoju podrazumijeva pozitivnu jezičnu pojavu, odnosno promatra se kao polje jezičnog poticaja, područje usklađivanja i učenja jezika. U skladu s tim, usvajanje hrvatskog jezika treba polaziti od zavičajnog idioma koji pridonosi razvoju intelektualnih, kao i jezično-komunikacijskih sposobnosti koje će u konačnici rezultirati boljom ovladanošću hrvatskog standardnog jezika, ali i drugih jezika.

U temeljnom dokumentu obveznog obrazovanja u Republici Hrvatskoj – *Nacionalnom kurikulumu za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje* definirane su odgojno-obrazovne vrijednosti, ciljevi odgoja i obrazovanja te načela i ciljevi odgojno-obrazovnih područja u kontekstu izgradnje jezičnog identiteta. U *Kurikulumu za nastavi predmet Hrvatski jezik* određenim sadržajima i aktivnostima u ishodima promiče se i očuvanje zavičajnih idioma za svaki pojedini razred. Jedino je naobrazbom, kako navodi Vignjević (2012), moguće mijenjati predrasude i zablude o dijalektima i promicati stavove o narječju kao jezičnom idiomu jednako vrijednom kao i standardni jezik, kao idiomu kojim nije pogrešno govoriti, uskladimo li svoj govor s funkcionalnim zakonitostima jezične uporabe.

Učitelji imaju značajnu ulogu u promicanju pozitivnog stava o zavičajnim idiomima, kao i pomaganju učenicima u razumijevanju komunikacijske uloge dijalekta. Kako bi se dobio uvid u razumijevanje te uloge od strane samih učitelja, provedeno je istraživanje među učiteljima razredne nastave iz raznih dijelova Republike Hrvatske, a koje će biti predstavljeno u četvrtom dijelu ovoga rada. Cilj je ovog istraživanja bio ispitati stavove učitelja o njegovanju zavičajne jezične baštine u razrednoj nastavi. Nakon prikupljenih podataka izvučeni su određeni zaključci.

2. USVAJANJE I UČENJE HRVATSKOG JEZIKA U VIŠEIDIOMATSKOJ SREDINI

Usvajanje i učenje jezika specifičan je proces, a ujedno je i predmet interesa brojnih teoretičara. Predstavnici raznih teorija još od 19. stoljeća nastojali su pojasniti jezični razvoj u cijelosti. Svaka od tih teorija (bihevioristička, strukturalna, nativistička, pragmatična, socijalna i kognitivna) ima svoje prednosti i nedostatke. Stoga, u proučavanju već spomenute problematike treba uzeti u obzir sastavnice svih suprotstavljenih teorija, odnosno dječji jezični razvoj tumačiti u suodnosu i isprepletanju mnogih bioloških i okolinskih čimbenika, kao i čimbenika karaktera, volje i ukupne osobnosti samog djeteta.

Jezičke prema načinu učenja, kako ističe Pavličević-Franić (2005), dijelimo na jezike koji se usvajaju (najčešće materinski jezik u ranome djetinjstvu) te jezike koji se uče (svi ostali jezici naučeni poslije ranoga razvojnoga razdoblja). U prvom slučaju riječ je o okolinskom jeziku usvojenom spontano, u obiteljskom okruženju, u ranome razvoju. U drugom slučaju, tj. učenju drugih jezika, proces se odvija osmišljeno, najčešće u institucijama odgojno-obrazovnoga sustava, u odrasloj dobi. Proces usvajanja jezika uključuje ispunjavanje različitih psihofizičkih, socijalnih i lingvističkih preduvjeta kao što su: uredan spoznajni (kognitivni razvoj), sposobnost učenja jezika, razvijenost govornih i slušnih organa, izloženost jezičnom uzoru u izravnoj komunikacijskoj situaciji (Pavličević-Franić, 2005).

Hrvatski jezik po svojoj lingvističkoj strukturi vrlo je složen za ovladavanje, a samim time proces učenja hrvatskog jezika zahtjevan je i od sudionika traži visoku razinu motivacije, koncentracije i pripreme (Aladrović-Slovaček, 2019). Svrha i zadaća učenja hrvatskog jezika je postizanje razine produktivne višejezičnosti u kojoj paralelno postojanje više jezičnih idioma znači poticaj u djetetovu jezičnom razvoju, a ostale odrednice su: ostvaraj temeljnih jezičnih djelatnosti (slušanja, govorenja, čitanja, pisanja) u svim komunikacijskim sustavima, razvoj jezičnoizražajnih osobina dobra govornika, funkcionalna jezična komunikacija temeljena na igri kao imanentnom obliku učenja u predškolskoj i ranoj školskoj dobi, primjena lingvometodičkoga i komunikacijsko-humanističkoga, funkcionalno-pojmovnog pristupa pri učenju hrvatskoga jezika, odabir primjerenoga didaktičkog modela i komunikacijske strategije, tretiranje standardnog hrvatskog jezika kao poveznice pojedinih idiolekata i isticati ga kao poticaj u svladavanju jezičnih djelatnosti (Pavličević-Franić, 2005).

Na proces učenja jezika utječu jezični, ali i izvanjezični čimbenici kao što su mediji, udžbenici kojima su učenici izloženi, način učenja i poučavanja, metode kojima se koriste

učitelji u nastavi, okolina u kojoj odrastaju, ali i mnogi drugi čimbenici (Aladrović-Slovaček, 2019).

2.1. Usvajanje hrvatskog jezika u obrazovnom kontekstu

Usvajanje hrvatskog jezika započinje u predškoli igrom i predvježbama čitanja i pisanja, a od polaska u školu nadograđuje se procesom učenja jezika. Učenje i usvajanje jezika događaju se istodobno i traju do završetka konkretne razvojne faze (6. razred). Nakon toga razdoblja djeteta prema Piagetu (1977, prema Aladrović-Slovaček, 2019) ulazi u fazu apstraktnih operacija i nastavlja učiti jezik, a taj se proces institucionalno i izvaninstitucionalno odvija do kraja života.

Pavličević-Franić (2011) navodi kako fazu ranog institucionalnog učenja jezika (od 6. do 12. godine) obilježavaju tri temeljne i prepoznatljive pojave: višejezičnost (plurilingvalnost/polilingvalnost/multilingvalnost), neološka proizvodnost (novotvorbe, novo smišljene riječi kojima djeteta popunjava leksičku prazninu u komunikaciji) te jezična polifunkcionalnost (ostvaraj komunikacije bez obzira na gramatičku normativnost). Važno je pritom uočiti razliku između dvaju termina – višejezičnost i mnogojezičnost. Višejezičnost (plurilingvalnost/polilingvalnost) podrazumijeva povezanost, interferentnost, međudjelovanje različitih jezika, odnosno jezičnih kodova u istog govornika, a mnogojezičnost (multilingvalnost) uključuje mogućnost učenja različitih jezika u školi ili na fakultetu koji ne moraju nužno interferirati (Pavličević-Franić, 2011).

Iz toga možemo zaključiti da se u našim školama ostvaruju svi tipovi višejezičnosti i to najčešće na razini „tri + jedan“ (Pavličević-Franić, 2011). Učenje hrvatskog jezika uključuje tri različita idioma materinskog jezika i ostvaruje se u okomitoj ili vertikalnoj paradigmi. Riječ je o individualnom jezičnom idiomu (prvi usvojeni jezik obitelji ili sredine) koji se prema vremenu usvajanja i stupnju ovladanosti označava L1/J1, zatim hrvatskom standardnom idiomu (standardni jezik kao službeno priopćajno sredstvo u institucijama odgojno-obrazovnog sustava, L2/J2) te supstandardnom idiomu hrvatskog jezika (narječja, sociolekti, žargonizmi uvjetovani dobnom i skupnom pripadnošću druge djece u skupini/razredu, L3/J3). Učenje stranog jezika (idiom nematerinskog jezika, L4/J4, L5/J5...) ostvaruje se u horizontalnoj ili vodoravnoj paradigmi (Pavličević-Franić, 2005).

Ispreplitanje jezičnih kodova zamjetljivo je na svim razinama institucionalnog učenja/usvajanja jezika i podrazumijeva stvaranje tzv. međujezičnog polja. „Riječ je o polju

preklapanja jezičnih elemenata u kojemu se istovremeno ostvaruje djelovanje najmanje dvaju jezičnih sustava (Pavličević-Franić, 2006, str. 3). Polje se može oblikovati na dva načina: uvođenjem novoga sustava ili se sustavi mogu razvijati usporedno. U trenutku uključivanja drugoga jezika (hrvatskoga standardnoga jezika – J2), taj se sustav ponaša kao sustav u nastajanju, dok se sustav prvog jezika (organski idiom – J1) može opisati kao uspostavljeni sustav. U lingvističkoj teoriji jedan od tih sustava (uglavnom prvi usvojeni jezik) najčešće se smatra pravim jezičnim sustavom, a drugi podsustavom koji je podređen dominantnom sustavu. No, u komunikacijskoj praksi ranojezičnog razvoja usvajanje standardnoga jezika J2 također je učenje sustava jer se temelji na sustavnosti jezika kao sustava općenito (Pavličević-Franić, 2006). U ranojezičnom razvoju međujezično polje podrazumijeva pozitivnu jezičnu pojavu, odnosno promatra se kao polje jezičnog poticaja, područje usklađivanja i učenja jezika kao i mogućnost stvaranja nadjezičnog sustava koji će pomoći razvoju komunikacijske kompetencije.

2.2. Narječja, dijalekti i mjesni govori

Narječja ili dijalekti podsustavi su standardnoga jezika koji se govore na određenom području, u pojedinome kraju ili geografskom prostoru (Pavličević-Franić, 2005). Hrvatski jezik ima tri narječja: štokavsko, kajkavsko i čakavsko. Pritom čakavsko i kajkavsko pripadaju samo hrvatskome jeziku, a štokavsko narječje pripada hrvatskomu, bošnjačkomu/bosanskomu, srpskomu i crnogorskomu jeziku (Dujmović-Markusi i Španjić, 2022). Naziv su dobila prema upitno-odnosnim zamjenicama (*što, kaj, ča*).

Narječja se dijele na dijalekte, dijalekti na skupine govora, a skupine govora na mjesne govore. Tako u čakavskom i kajkavskom narječju razlikujemo po šest dijalekata, a u štokavskom narječju koje pripada hrvatskom jeziku četiri dijalekta. Prostiranje hrvatskih narječja izmijenilo se u odnosu na prijašnje jer se prodorom Osmanlija u 15. i 16. stoljeću prostor kajkavskog i čakavskoga prilično suzio zbog velikih seoba (*Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, n.d.). Hrvatski jezik temelji svoje izražajno bogatstvo na svim narječjima koji su više ili manje bliski ili različiti od standardnoga jezika. Svi pojavni jezični oblici, i standardni jezik i narječja, imaju sebi svojstvena pravila i norme prema kojima se prepoznaju.

2.2.1. Štokavsko narječje

Štokavsko narječje jedno je od triju narječja i njime se govori približno u polovini naselja u Hrvatskoj. Hrvatske štokavske govore, nalazimo u velikom broju i u Bosni i Hercegovini, ali i u Crnoj Gori, Srbiji, Italiji (Molise), Austriji (Gradišće), u Mađarskoj (lijeva obala Drave, Bačka, Podunavlje), u Rumunjskoj (Rekaš) i drugdje u svijetu.

Hrvatski štokavski govori razlikuju se od ostalih govora istoga narječja svojim posebnim zapadnim značajkama i vezama s čakavskim i kajkavskim govorima (Lisac, 2003). Hrvatska štokavština nije unutar sebe homogena, već se razlikuju četiri dijalekta (prema Dujmović-Markusi i Španjić, 2022): slavonski s virovitičkim i kostajničkim govorom, novoštokavski ikavski, novoštokavski ijekavski s perojskim govorom te novoštokavski ekavski.

Neke od značajki štokavskog narječja (prema Dujmović-Markusi i Španjić, 2022) su:

- zamjenica *što, šta*
- sažimanje *ao* u *o* na kraju riječi (npr. *reko*)
- ispadanje ili zamjena glasa *h*, npr. *odma* (odmah), *snaja* (snaha)
- česti turcizmi, npr. *avlija* (dvorište), *čuprija* (most)
- u dubrovačkoj štokavštini česti talijanizmi, npr. *bursa* (torba), *funjestra* (prozor)

2.2.2. Kajkavsko narječje

Kajkavskim narječjem govori se na prostoru današnje sjeverozapadne Hrvatske, odnosno u Zagrebačkoj, Krapinsko-zagorskoj, Varaždinskoj i Međimurskoj županiji, u većem dijelu Koprivničko-križevačke županije, u pojedinim dijelovima Sisačko-moslavačke, Karlovačke i Bjelovarsko-bilogorske županije i u dijelu Gorskog kotara. Izvan Republike Hrvatske kajkavski govori nalaze se u Mađarskoj, Slovačkoj oko Bratislave, gdje su se kajkavci naselili u 16. stoljeću bježeći pred osmanlijskom vojskom, te u srbijanskome i rumunjskome dijelu Banata (*Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, n.d.).

Dalibor Brozović (prema Lončarić i Celinić, 2010) načinio je podjelu kajkavskog narječja na šest dijalekata: zagorsko-međimurski, turopoljsko-posavski, križevačko-podravski, prigorski, donjosutlanski i goranski.

Osnovne značajke kajkavskog narječja (prema Markusi i Španjić, 2022) su:

- zamjenica *kaj, kej, ke, koj, kuj*
- čuva se završni glas *l* (npr. *rekel*)
- ne provodi sibilizaciju, npr. *ruki*
- glasovni skup *čr* obično se zamjenjuje sa *cr* (kao u standardnom jeziku), npr. *črni*
- česte su umanjnice i riječi odmila, npr. *lonček, zajček*
- izricanje budućnosti svršenim prezentom glagola biti (npr. *bum pisal*) ili prezentom svršenih glagola (npr. *zutra dojdem*)
- česti germanizimi: *frajla (gospođica), gemiš*
- česti hungarizmi: *beteg/betek (bolest), pajdaš (prijatelj)*

2.2.3. Čakavsko narječje

Prema Lisac (2009), idiomima čakavskog narječja govori se uglavnom na hrvatskim otocima od Lastova i Korčule do Krka. Izuzetak su štokavski govori na Korčuli (Račišće), Hvaru (Sućuraj), Braču (Sumartin) i na Šolti (Maslinica). Čakavski se također govori u Istri, na dalmatinskom obalnom području, na zapadnom Pelješcu, dijelu Like (Otočac i njegova okolica te u nekoliko mjesta u gopićkoj okolici), Gorskog kotara i Žumberka (Kalje, Žumberak, Jurkovo Selo). Čakavština se čuva i izvan Hrvatske u Austriji (Gradišće), Mađarskoj, Slovačkoj (Hrvatski Grob, Novo Selo, Jandrof, Čunovo) te u Sloveniji. U srednjem vijeku čakavski je zauzimao puno veći prostor nego danas. Uz gore navedena područja, čakavsko se narječje govorilo od ušća Une u Savu, preko Dinare do Cetine i njezina ušća, što podrazumijeva Bihaćku krajinu (danas BiH), cijelu današnju Liku i Krbavu, Ravne kotare, Kninsku i Drnišku krajinu te Dalmatinsku zagoru (*Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, n.d.).

Čakavsko se narječje prema odrazu jata, prozodiji (naglasak) i suglasničkom kriteriju (ščakavizam, štakavizam) dijeli na šest dijalekata: sjevernočakavski, srednjočakavski, južnočakavski, lastovski, buzetski i jugozapadni istarski.

Neke od značajki čakavskog narječja prema Finka i Moguš (1981) su:

1. zamjenica *ča* odnosno *ca* ili *samo zač* odnosno *zac*;
2. stara akcentuacija (tronaglasni sustav, čuvanje praslavenskog mjesta naglaska);
3. refleks jata za koji je karakterističan: ikavsko-ekavski odnos prema pravilu kao i dosljedna uporaba ekavizama, ikavizama ili jekavizama;

4. čakavski (umekšani) izgovor glasa ć
5. uporaba oblika *bin, biš – bimo, bite* pri tvorbi kondicionala
6. izostanak afrikate dž
7. česti talijanizmi (npr. *riva, portun, volat, šotovoče*)

2.3. Uloga zavičajnog idioma u razvoju ranojezične komunikacijske kompetencije

Pavličević-Franić (2005) objašnjava kako su za ostvarenje cilja uspješnog institucionalnog učenja u poučavanja hrvatskog jezika u ranoj fazi jezičnog usvajanja bitni razvoj komunikacijske sposobnosti i povećanje komunikacijske kompetencije (osposobljenosti). Uz to, Pavličević-Franić (2005) navodi kako brojna istraživanja potvrđuju da je razvijenija komunikacijska sposobnost proporcionalna uspješnijoj socijalizaciji, a utječe i na cjelokupan razvoj svestrane stvaralačke ličnosti. Komunikacijska sposobnost pritom podrazumijeva spontano jezično usvajanje, bez posebnog poučavanja, a komunikacijska kompetencija označava pragmatičnu, uporabnu stručnost na razini funkcionalne jezične primjene u svakodnevnim priopćajnim situacijama koju dijete stječe izravnim ili neizravnim učenjem i poučavanjem, najčešće u institucijama odgojno-obrazovnog sustava.

Puljak (2011) u svojem radu problematizira odnos odgoja i obrazovanja prema zavičajnoj jezičnoj baštini, navodeći kako su zavičajni govori „protjerivani“ iz škole, a dijalektna se komunikacija učenika označavala pogrješnom i nepoželjnom. U takvim okolnostima učenici razvijaju strah od jezika koji inhibira njihov jezičnokomunikacijski razvoj, a usprkos tome tečan i točan standardnojezični učenički iskaz nije postignut u školskoj komunikaciji.

Puljak (2011), za razliku od takvog pristupa, zagovara pristup u kojem je materinski govor svojevrsan posrednik u nastavnoj komunikaciji. On omogućuje učenicima primanje i odašiljanje govornih poruka zavičajnim idiomom prije nego ovladaju jezičnim sredstvima hrvatskoga standardnoga jezika. U skladu s tim, slobodna i poticajna uporaba zavičajnog idioma pridonosi razvoju intelektualnih, kao i jezičnokomunikacijskih sposobnosti koje će u konačnici rezultirati boljom ovladanošću hrvatskim standardnim jezikom, ali i drugim jezicima.

U ranome poučavanju jezika u osnovnoj školi važno se usredotočiti na komunikacijsku funkciju jezika i tijek pretvaranja misli u govor. Svrha je jezične komunikacije prenošenje poruke (misaonog sadržaja) jezičnim sredstvima. Proces pretvaranja misli u jezik podrazumijeva nesvjesno pretraživanje zalihe jezičnih sredstava. Prvi je korak u

tom procesu spontani izbor jezičnog sredstva, odnosno izbor riječi koju je govornik prvu naučio za označavanje određenog pojma. Drugi se korak odvija na svjesnoj razini i podrazumijeva zamjenu te riječi jezičnom jedinicom koja pripada ciljanom jezičnom kodu. Složenost navedenog procesa zahtijeva prilagodbu jezičnointelektualnom razvoju učenika te dobi. Potrebno je učenicima olakšati jezičnu komunikaciju i omogućiti im da se pri pretvaranju misli u jezik bez straha od pogrješaka služe svim jezičnim sredstvima koja mogu prizvati iz dugoročnog pamćenja. Nakon što učenici misao prevedu u jezik, ispravljaju se jezične jedinice i dotjeruju jezične strukture. Upravo iz tog razloga u poučavanju hrvatskoga standardnoga jezika važno je krenuti od postojećega dječjega komunikacijskog iskustva. Ovladanost materinskim jezikom, kao i svijest o okomitoj dvojezičnosti, ubrzavaju jezični razvoj i smanjuju pogrješke u dječjem govornom i pisanom iskazu (Puljak, 2011).

2.4. Zavičajni idiomi kao nematerijalna kulturna baština

Svaki zavičajni idiom pridonosi raznolikosti društva i bogatstvu jezične baštine. Zavičajnim idiomom djeca započinju svoj jezični razvoj, uče i izgovaraju prve riječi, stvaraju mjesni identitet (*Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, n.d.). Posebnost svakog idioma pridonosi izgradnji neprekinutog mosta kojim se svi govori povezuju u zajednicu kojoj pripadaju čakavski, kajkavski i štokavski govori hrvatskoga jezika. Ta je povezanost posljedica očuvanja hrvatskog jezika kako u prošlosti tako i u sadašnjosti i budućnosti.

Očuvanje jezične baštine sa svrhom očuvanja identiteta potaklo je pojedince, lokalne zajednice, kao i državne institucije, da na različite načine izraze ljepotu svog jezika i zavičaja. Na taj način ostvaruje se kontinuitet kojim se zavičajni idiom, kao važan element identiteta, prenosi sa starijih na mlađe. Republika Hrvatska u tom je kontekstu prepoznala važnost očuvanja zavičajnih govora i njihove zaštite kao nacionalnog kulturnog dobra. U skladu s time, mjesne govore, skupine govora i dijalekte zaštićuje i stavlja na *Nacionalnu listu nematerijalne baštine*. Prvi koji su upisani na *Listu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara* bili su bednjanski govor i govor Huma na Sutli (2007), te žminjski govor, govor posavskog sela Siče, kajkavski donjosutlanski (ikavski) dijalekt te govor i toponimija sela Vidonje (2008.).

Godine 2019. na *Listu* je uvrštena *Zlatna formula hrvatskoga jezika ča-kaj-što* (*Institut za jezik i jezikoslovlje*, n.d.). Autor je *Zlatne formule hrvatskoga jezika ča-kaj-što* Drago Štambuk koji ju je i predložio za upis na *Listu nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske*. Štambuk (2018) ističe kako *Zlatna formula hrvatskoga jezika* sažima i predočava na

jednostavan i zanimljiv način bit hrvatskoga jezika kao trojstvenoga ili tropletnoga jezika, sastavljenog od triju narječja.

3. ZAVIČAJNI IDIOMI U ŠKOLI

Njegovanje zavičajnih idioma pridonosi jezičnom i kulturnom bogatstvu, a pritom podrazumijeva izgradnju hrvatskoga jezičnog identiteta. Međutim, njegovanje je zavičajnih idioma u prošlosti nailazilo na različite prepreke. Vignjević (2012) navodi kako su inauguracijom nacionalnih jezika u 19. stoljeću dijalektni idiomi stavljeni u drugi plan te su kao sredstvo lokalnog identiteta bili manje poželjni, manje važni od književnih jezika kao sredstava nacionalnog identiteta. Iako se jezična situacija poboljšala i dalje je pri kraju dvadesetoga stoljeća u tragovima svjedočila kaotičan odnos prema suživotu dijalekata sa standardnim jezikom (Težak, 1996). U suvremeno doba, objašnjava Vignjević (2012), globalizacijski procesi ugrožavaju jezičnu raznolikost kako na općoj, svjetskoj, tako i na razini pojedinih kultura, odnosno naroda. Sukladno navedenom, izvodi se jasan stav o opravdanosti i nužnosti uključivanja narječja, dijalekata, idiolekata u obrazovni proces (Turza-Bogdan, 2013).

Težak (1996) navodi dva razloga za uključivanje dijalektoloških i dijalektnih sadržaja u nastavni program te ističe kako ta dva vida treba uzeti kao osnovicu u programiranju. Prvi razlog je kulturološki koji proizlazi iz uloge i važnosti narječja u hrvatskoj kulturi, a drugi je razlog didaktički i proizlazi iz potrebe da se mjesni govor učenika iskoristi za što uspješnije upoznavanje i svladavanje standardnog jezika.

Škola je, kako navodi Vignjević (2011), prostor djetetove svakodnevnice i kao takva sudjeluju u intelektualnom, moralnom, socijalnom i emocionalnom formiranju mladog čovjeka, a uz to je i glavni posrednik temeljnih ljudskih i društvenih vrijednosti i spoznaja. Uz do sad navedeno, Vignjević (2011) ističe kako je uloga škole osmisliti i odrediti smjernice razvoja, kao i formiranja jezičnog, etničkoga i regionalnog identiteta mladih ljudi.

Koji je odnos suvremenog hrvatskog odgoja i obrazovanja prema dijalektima i dijalektnoj (zavičajnoj) jezičnoj baštini pokazat će analiza temeljnog dokumenta hrvatskoga školstva – *Nacionalnog kurikulumu za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje*.

3.1. Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje i izgradnja jezičnog identiteta učenika

Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje polazišni je dokument obveznog obrazovanja u Republici Hrvatskoj u kojem su navedene odgojno-obrazovne vrijednosti, ciljevi i kompetencije, smjernice za oblikovanje procesa učenja i poučavanja, odgojno-obrazovni ciklusi, sadržaji učenja i poučavanja, organizacija odgojno-obrazovnog procesa, kao i vrednovanje, ocjenjivanje i izvješćivanje o usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda. Zasniva se na razvojnim odgojno-obrazovnim tendencijama u Europi i svijetu te hrvatskoj obrazovnoj tradiciji i odgojno-obrazovnim dokumentima Republike Hrvatske (Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO], 2017, str. 3).

Vrijednosti koje se navode u *Nacionalnom kurikulumu za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje* jesu: znanje, poduzetnost, identitet, poštivanje, odgovornost, zdravlje i integritet (MZO, 2017). U kontekstu izgradnje jezičnog identiteta, dokument obrazlaže važnost identiteta: „Identitet podrazumijeva izgradnju osobnoga, rodnog, kulturnog i nacionalnog identiteta, a temelji se na znanju o sebi i drugima. Učenici uče o važnosti poštivanja i očuvanja hrvatskoga jezika te materijalne i nematerijalne kulturno-povijesne baštine Republike Hrvatske (MZO, 2017, str. 5).

Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje uključuje sedam odgojno-obrazovnih područja kurikuluma od kojih je za izgradnju jezičnog identiteta važno prvo odgojno-obrazovno područje, odnosno jezično-komunikacijsko područje. Uz svako odgojno-obrazovno područje kurikuluma stoji opis područja, odgojno-obrazovni ciljevi područja te domene u organizaciji tog područja. Tako se u opisu za jezično komunikacijsko područje, između ostalog, navodi kako se jezičnom komunikacijom izražava kulturno naslijeđe i prenosi kultura življenja, razmjenjuju se ideje, mišljenja i osjećaji te vrijednosti, norme i običaji pojedine zajednice. Uz to, u ciljevima se ističe kako će učenik razvijati jezično-kulturni identitet i međukulturalnu kompetenciju, osjećaj pripadnosti i poštovanje prema vlastitome jezičnom identitetu, kulturi i tradiciji te uvažavati i poštovati druge jezične i kulturne zajednice i njihove vrijednosti (MZO, 2017, str. 39).

3.2. Zavičajni idiomi u *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik*

Kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik jedinstven je dokument u kojem su istaknuti svrha i opis nastavnog predmeta Hrvatski jezik, odgojno-obrazovni ciljevi učenja i

poučavanja, struktura – područja predmetnog kurikulumu, odgojno-obrazovni ishodi, sadržaji i razine usvojenosti po razredima i organizacijskim područjima.

Svrha je učenja i poučavanja nastavnog predmeta Hrvatski jezik, kako stoji u *Kurikulumu*, osposobljavanje učenika za jasno, točno i prikladno sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom, usvajanje znanja o jeziku kao sustavu, slobodno izražavanje misli, osjećaja i stavova, kao i spoznavanje vlastitog, narodnog i nacionalnog jezično-kulturnog identiteta (MZO, 2019).

Odgojno-obrazovni ciljevi koji se navode u *Kurikulumu* ističu i cilj usko povezan s njegovanjem zavičajne jezične baštine „učenik razvija vlastiti jezično-kulturni identitet komunikacijom na jednom ili više djelatnih jezičnih idioma hrvatskoga jezika...” (MZO, 2019).

Hrvatski jezik čine tri predmetna područja (domene): Hrvatski jezik i komunikacija, Književnost i stvaralaštvo te Kultura i mediji.

Odgojno-obrazovni ishodi navedeni u *Kurikulumu* jasni su iskazi o tome što se očekuje od učenika u određenoj domeni/konceptu u pojedinoj godini učenja i poučavanja nastavnoga predmeta, a određeni su kao znanja, vještine i stavovi/vrijednosti. Odgojno-obrazovne ishode čine tri sastavnice: odgojno-obrazovni ishod, razrada ishoda kojom su određeni sadržaji i aktivnosti u okviru pojedinog odgojno-obrazovnog ishoda i razina usvojenosti ishoda (MZO, 2019). Sadržajima i aktivnostima u ishodima promiče se i očuvanje zavičajnih idioma za svaki pojedini razred. Sa svrhom analize prisutnosti zavičajnih idioma u razrednoj nastavi, prikazat će se uz to povezani odgojno-obrazovni ishodi za prva četiri razreda osnovne škole.

U prvom razredu osnovne škole odgojno-obrazovni ishod povezan uz očuvanje zavičajnih idioma ,iz domene Hrvatski jezik i komunikacija, glasi: „učenik prepoznaje razliku između mjesnog govora i hrvatskoga standardnoga jezika“ (MZO, 2019). Upravo tim ishodom ostvaruje se načelo zavičajnosti prema kojem učenicima treba dopustiti slobodno izražavanje idiomom koji najbolje poznaje i kojim može slobodno izraziti svoje misli i osjećaje. Isto tako tim ishodom potiče se razvoj komunikacijske kompetencije i suzbija se strah od jezičnog izražavanja u metodičkoj situaciji (MZO, 2019).

U drugom razredu u okviru domene Hrvatski jezik i komunikacija navodi se sljedeći odgojno-obrazovni ishod povezan uz zavičajne idiome: „učenik uspoređuje mjesni govor i hrvatski standardni jezik“ (MZO, 2019). Pritom učenik uspoređuje riječi mjesnog govora i hrvatskoga standardnog jezika, sluša i govori tekstove na mjesnome govoru prikladne učeničkomu iskustvu, jezičnom razvoju i interesima, čita i piše kratke i jednostavne tekstove

na mjesnome govoru u skladu sa svojim interesima, potrebama i iskustvom (MZO, 2019). Nadalje, u okviru domene Književnost i stvaralaštvo ističe se odgojno-obrazovni ishod koji glasi: „Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta“ (MZO, 2019). U razradi ishoda kao moguće aktivnosti u ostvarivanju odgojno-obrazovnog ishoda navode se prikupljanje riječi iz mjesnog govora i sastavljanje malog zavičajnog rječnika.

U trećem razredu u okviru domene Hrvatski jezik i komunikacija navodi se sljedeći odgojno-obrazovni ishod povezan uz zavičajne idiome: „Učenik razlikuje uporabu zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na komunikacijsku situaciju“ (MZO, 2019). U razradi ishoda kao moguće aktivnosti u ostvarivanju odgojno-obrazovnog ishoda navodi se istraživanje tekstova vezanih uz jezični identitet i baštinu u mjesnim knjižnicama i zavičajnim muzejima te prepoznavanje povijesnih jezičnih dokumenata i spomenika kao kulturne baštine zavičaja. Isto tako i u domeni Književnost i stvaralaštvo ističe se odgojno-obrazovni ishod povezan uz zavičajne idiome koji glasi: „Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta“ (MZO, 2019). U razradi ishoda među aktivnostima navodi se kako učenik stvara na dijalektu/mjesnom govoru različite individualne uratke.

U četvrtom razredu u okviru domene Hrvatski jezik i komunikacija navodi se sljedeći odgojno-obrazovni ishod povezan uz zavičajne idiome: „Učenik objašnjava razliku između zavičajnog govora i hrvatskog standardnog jezika“ (MZO, 2019). U razradi ishoda ističe se kako se učenik služi hrvatskim standardnim jezikom u javnoj komunikaciji u skladu s usvojenim jezičnim pravilima, razlikuje mjesni govor i hrvatski standardni jezik navodeći ogledne i česte primjere, uočava važnost pozitivnog odnosa prema mjesnom govoru, uočava važnost mjesnoga govora i prepoznaje njegovu komunikacijsku ulogu na pojedinome prostoru te čita i sluša tekstove na kajkavskome, čakavskom i štokavskom narječju i prepoznaje kojemu narječju pripada i prepoznaje narječje kojem pripada njegov govor (MZO, 2019).

4. ISTRAŽIVANJE

4.1. Cilj istraživanja i hipoteze

Cilj je ovog istraživanja bio ispitati stavove učitelja o njegovanju zavičajne jezične baštine u razrednoj nastavi. S obzirom na postavljeni cilj, načinjene su sljedeće hipoteze:

1. Većina učitelja razredne nastave smatrat će važnim njegovanje zavičajne jezične baštine kao i prisutnost dijalektnih sadržaja u *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik*.

2. Učitelji razredne nastave koji su izvorni govornici kajkavskoga i čakavskoga narječja imat će pozitivnije stavove za uključivanje više dijalektnih sadržaja u nastavi Hrvatskoga jezika nego izvorni govornici štokavskoga narječja.

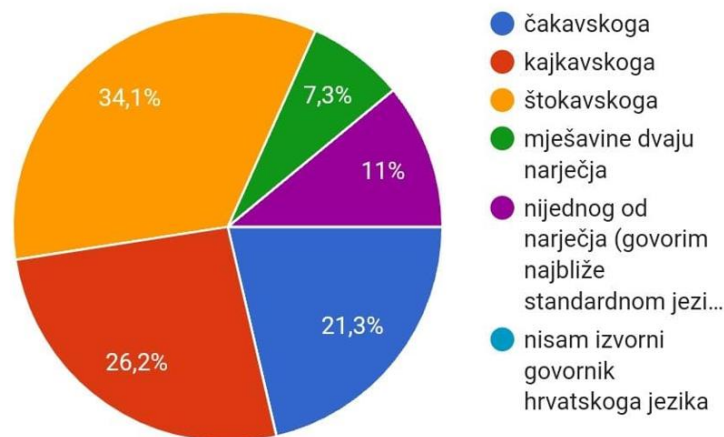
3. Učitelji razredne nastave koji su izvorni govornici jednog od triju narječja provodit će više dijalektnih aktivnosti s učenicima nego oni koji nisu izvorni govornici jednog od narječja.

4. Učitelji razredne nastave koji imaju manje godina radnog iskustva provodit će više dijalektnih aktivnosti s učenicima od onih koji imaju više godina radnog iskustva.

4.2. Metodologija istraživanja

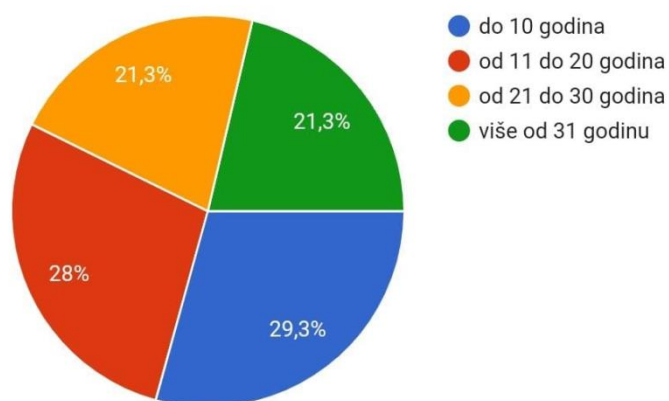
4.2.1. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 164 učitelja razredne nastave iz raznih dijelova Republike Hrvatske. Prva varijabla po kojoj je formuliran upitnik jest narječje kojim se ispitanici služe kao izvorni govornici. Prema *Slici 1.* možemo vidjeti kako od ukupnog broja ispitanika (164) najveći broj zauzimaju govornici štokavskog narječja kojih je 56 (34,1%), zatim 43 ispitanika (26,2%) govori kajkavskim narječjem i 35 ispitanika (21,3%) govori čakavskim narječjem. Od ukupnog broja ispitanika, njih 18 (11%) ne govori ni jednim od narječja (govore najbliže hrvatskome standardnome jeziku). Preostalih 12 ispitanika (7,3%) govori mješavinom dvaju narječja.

Slika 1.
Narječje kojim ispitanici govore

Prema *Slici 2.* možemo vidjeti kako od ukupnog broja ispitanika, njih 48 (29,3%) ima do 10 godina radnog staža, 46 ispitanika (28%) ima od 11 do 20 godina radnog staža, 35 ispitanika (21,3%) ima od 21 do 30 godina radnog staža i 35 ispitanika (21,3%) ima više od 31 godinu radnog staža. Iz navedenog, možemo primijetiti kako je izjednačen broj ispitanika koji rade od 21 do 20 godina i ispitanika koji rade više od 31 godinu. Možemo primijetiti i relativno ravnomjeren broj ispitanika u svim navedenim kategorijama.

Slika 2.
Godine radnog staža u razrednoj nastavi

4.2.2. Mjerni instrument

Za prikupljanje podataka koristila se metoda anketiranja i procjenjivanja, a instrument je kombinacija ankete i skale procjene (skala Likertova tipa).

Prvi je dio tražio od ispitanika podatke o narječju kojim izvorno govore te o duljini radnog staža.

U drugom je dijelu upitnika postavljeno devet čestica (tvrdnji). Ispitanici su na tvrdnje odgovarali pomoću Likertove petostupanjske ljestvice koja je od prve do pete tvrdnje tumačena na sljedeći način: 1 – u potpunosti se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se slažem niti se ne slažem, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem. Od šeste do devete tvrdnje petostupanjska ljestvica podrazumijevala je sljedeće: 1 – nikada, 2 – vrlo rijetko (jednom u mjesec dana), 3 rijetko (nekoliko puta mjesečno), 4 – često (jednom tjedno), 5 – vrlo često (više puta u tjednu).

4.2.3. Načini prikupljanja podataka

Istraživanje je provedeno u svibnju 2023. godine u skladu s etičkim načelima istraživanja koja su definirana *Etičkim kodeksom Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju* (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, 2006). Upitnik je oblikovan pomoću programa Google Forms koji omogućuje jednostavnu izradu i dijeljenje veze putem društvenih medija drugim korisnicima. Upitnik su ispunjavali učitelji razredne nastave iz različitih govornih područja Republike Hrvatske. Nakon prikupljenih podataka izvučeni su određeni zaključci koji proizlaze iz cilja istraživanja.

4.3. Metode obrade podataka

Obrada podataka izvršena je u programu za statističku analizu SPSS. Korišteni su deskriptivni parametri poput medijana, aritmetičke sredine, standardne devijacije, minimalne i maksimalne vrijednosti te distribucije podataka izražene u postotcima. Kako bi se zadovoljio preduvjet za daljnju obradu podataka, provedeno je testiranje normalnosti distribucije za

svaku varijablu. Pritom je korišten Kolmogorov-Smirnov test jer je broj ispitanika veći od 50 (Tablica 1).

Tablica 1.
Test normalnosti distribucije

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	<i>Statistic</i>	<i>df</i>	<i>Sig.</i>	<i>Statistic</i>	<i>df</i>	<i>Sig.</i>
U nastavi Hrvatskoga jezika trebalo bi otvoriti više prostora za dijalektne aktivnosti i sadržaje.	.195	164	<.001	.848	164	<.001
Pučavanje standardnog hrvatskog jezika mora polaziti od učenikova dijalekta.	.181	164	<.001	.885	164	<.001
Dijalekt koji je svojstven području u kojem se škola nalazi trebao bi biti zastupljeniji od drugih dijalekata i u većoj mjeri uključen u nastavne sadržaje te škole.	.223	164	<.001	.850	164	<.001
Učenicima je potrebno različitim aktivnostima osvijestiti bogatstvo i značenje njihove zavičajne jezične baštine.	.395	164	<.001	.671	164	<.001
Njegovanje zavičajne jezične baštine doprinosi razvoju učenikova jezično-kulturnog identiteta.	.423	164	<.001	.631	164	<.001
Koristite li se zavičajnim govorom u komunikaciji s učenicima?	.199	164	<.001	.899	164	<.001
Koristite li se zavičajnim govorom u nastavi (u ostvarivanju nastavnih sadržaja)?	.165	164	<.001	.915	164	<.001
Koliko često provodite radionice na temu njegovanja zavičajne	.228	164	<.001	.883	164	<.001

jezične baštine (čitanje tekstova pisanih na zavičajnom govoru, pisanje tekstova na zavičajnom govoru, pjevanje pjesama na zavičajnom govoru i sl.)?						
Koliko često sudjelujete sa svojom školom kao gosti ili domaćini na različitim smotrama i susretima kojima se njeguje i čuva zavičajna jezična baština?	.252	164	<.001	.814	164	<.001
narjecje	.202	164	<.001	.859	164	<.001
staz	.195	164	<.001	.851	164	<.001

Interpretacijom *Tablice 1.* utvrđeno je kako se ne radi o normalnoj (Gaussovoj) distribuciji. Razlika (sig) je statistički značajna i manja od 0.05. S obzirom na to da se ne radi o normalnoj distribuciji, u daljnjoj obradi podataka korišten je Kruskal-Wallisov test.

4.4. Rezultati i rasprava

U prvoj tvrdnji: *U nastavi Hrvatskoga jezika trebalo bi otvoriti više prostora za dijalektne aktivnosti i sadržaje* iz *Tablice 2.* vidljivo je da se 1,2% učitelja u potpunosti ne slaže da bi u nastavi Hrvatskoga jezika trebalo otvoriti više prostora za dijalektne aktivnosti i sadržaje, 2,4% učitelja se ne slaže, 31,1% učitelja se niti slaže niti ne slaže, 34,1% učitelja se slaže, a 31,1 % učitelja se u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

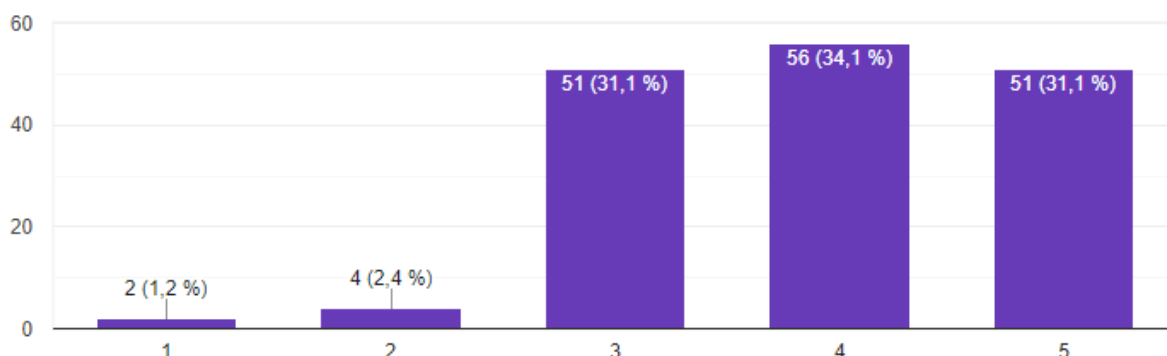
Većina ispitanika se slaže ili se u potpunosti slaže kako bi trebalo otvoriti više prostora za dijalektne aktivnosti i sadržaje u nastavi Hrvatskoga jezika.

Tablica 2.

U nastavi Hrvatskoga jezika trebalo bi otvoriti više prostora za dijalektne aktivnosti i sadržaje

	<i>Frequency</i>	<i>Percent</i>	<i>Valid Percent</i>	<i>Cumulative Percent</i>
u potpunosti se ne slažem	2	1.2	1.2	1.2
ne slažem se	4	2.4	2.4	3.7
niti se slažem niti se ne slažem	51	31.1	31.1	34.8
slažem se	56	34.1	34.1	68.9

u potpunosti se slažem	51	31.1	31.1	100.0
Total	164	100.0	100.0	

Slika 3.

U nastavi Hrvatskoga jezika trebalo bi otvoriti više prostora za dijalektne aktivnosti i sadržaje.

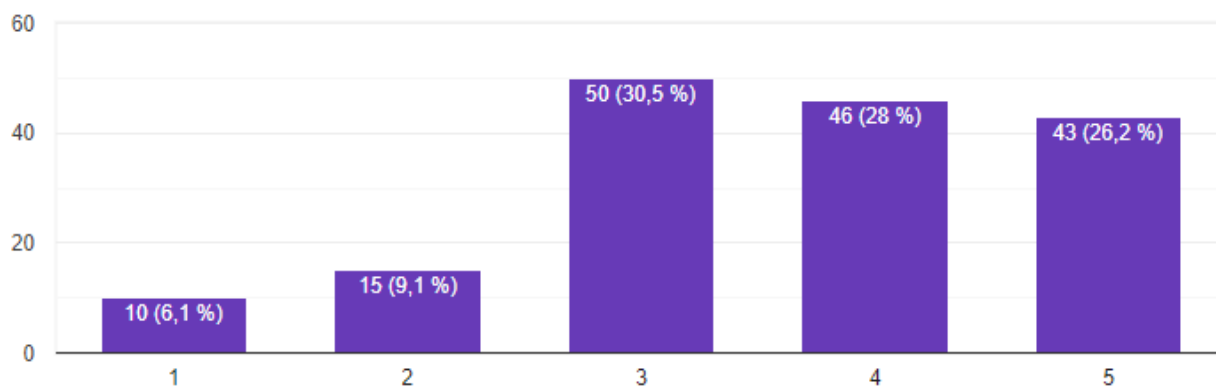
U drugoj tvrdnji: *Poučavanje standardnog hrvatskog jezika mora polaziti od učenikova dijalekta* iz Tablice 3. vidljivo je da se 6,1% učitelja u potpunosti ne slaže s navedenom tvrdnjom, 9,1% učitelja se ne slaže, 30,5% niti se slaže niti se ne slaže, 28% se slaže, a 26,2% učitelja se u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

Iz navedenog možemo zaključiti kako se većina učitelja slaže kako bi poučavanje standardnog hrvatskoga jezika trebalo polaziti od učenikova dijalekta.

Tablica 3.

Poučavanje standardnog hrvatskog jezika mora polaziti od učenikova dijalekta

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
u potpunosti se ne slažem	10	6.1	6.1	6.1
ne slažem se	15	9.1	9.1	15.2
niti se slažem niti se ne slažem	50	30.5	30.5	45.7
slažem se	46	28.0	28.0	73.8
u potpunosti se slažem	43	26.2	26.2	100.0
Total	164	100.0	100.0	

Slika 4.

Poučavanje standardnog hrvatskog jezika mora polaziti od učenikova dijalekta

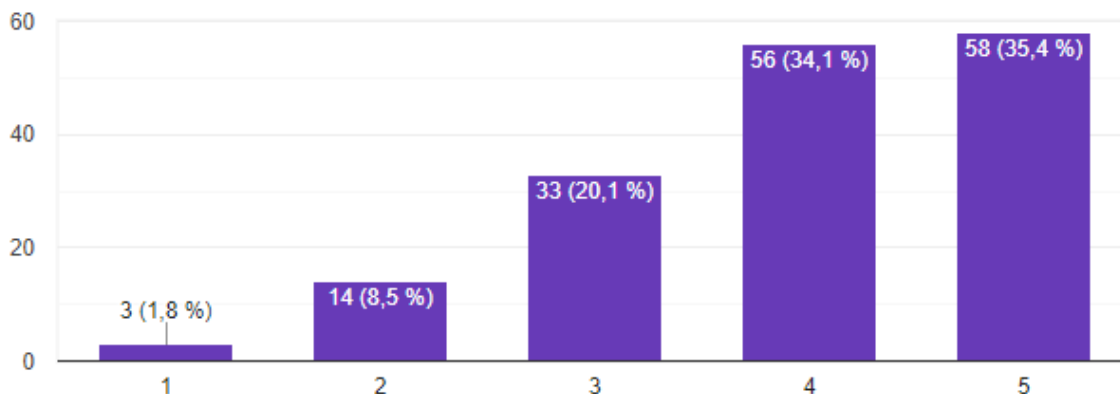
U trećoj tvrdnji: *Dijalekt koji je svojstven području u kojem se škola nalazi trebao bi biti zastupljeniji od drugih dijalekata i u većoj mjeri uključen u nastavne sadržaje te škole* iz Tablice 4. vidljivo je da se 1,8 % učitelja u potpunosti ne slaže s tom tvrdnjom, 8,5% se ne slaže, 20,1% niti se slaže niti se ne slaže, 34,1% se slaže i 35,4% učitelja se u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

Većina se učitelja slaže ili se u potpunosti slaže kako bi dijalekt koji je svojstven području u kojem se škola nalazi trebao biti zastupljeniji od drugih dijalekata i u većoj mjeri uključen u nastavne sadržaje te škole.

Tablica 4.

Dijalekt koji je svojstven području u kojem se škola nalazi trebao bi biti zastupljeniji od drugih dijalekata i u većoj mjeri uključen u nastavne sadržaje te škole.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
u potpunosti se ne slažem	3	1.8	1.8	1.8
ne slažem se	14	8.5	8.5	10.4
niti se slažem niti se ne slažem	33	20.1	20.1	30.5
slažem se	56	34.1	34.1	64.6
u potpunosti se slažem	58	35.4	35.4	100.0
Total	164	100.0	100.0	

Slika 5.

Dijalekt koji je svojstven području u kojem se škola nalazi trebao bi biti zastupljeniji od drugih dijalekata i u većoj mjeri uključen u nastavne sadržaje te škole

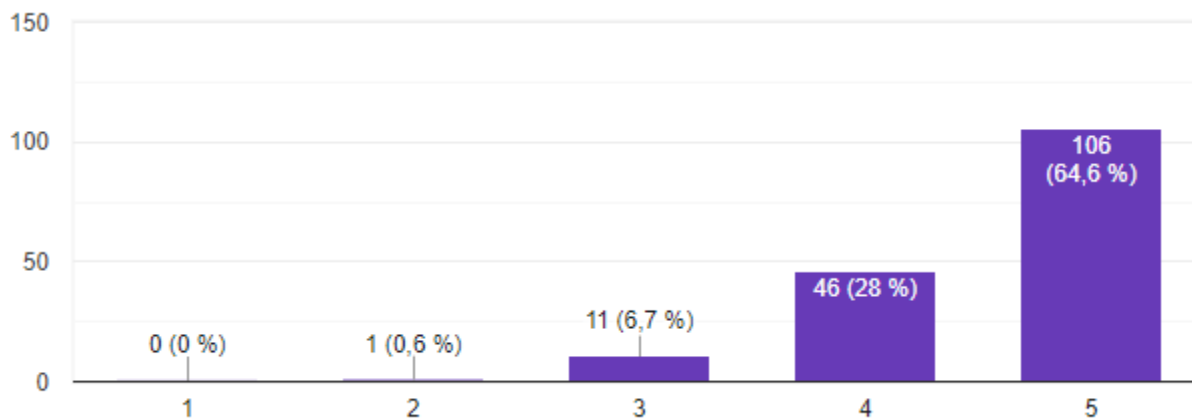
U četvrtoj tvrdnji: *Učenicima je potrebno različitim aktivnostima osvijestiti bogatstvo i značenje njihove zavičajne jezične baštine* iz Tablice 5. vidljivo je da se 0,6% učitelja ne slaže s navedenom tvrdnjom, 6,7% niti se slaže niti se ne slaže, 28% se slaže, a 64,6% učitelja se u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

Zaključujemo kako se većina učitelja u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

Tablica 5.

Učenicima je potrebno različitim aktivnostima osvijestiti bogatstvo i značenje njihove zavičajne jezične baštine

	<i>Frequency</i>	<i>Percent</i>	<i>Valid Percent</i>	<i>Cumulative Percent</i>
ne slažem se	1	.6	.6	.6
niti se slažem niti se ne slažem	11	6.7	6.7	7.3
slažem se	46	28.0	28.0	35.4
u potpunosti se slažem	106	64.6	64.6	100.0
Total	164	100.0	100.0	

Slika 6.

Učenicima je potrebno različitim aktivnostima osvijestiti bogatstvo i značenje njihove zavičajne jezične baštine

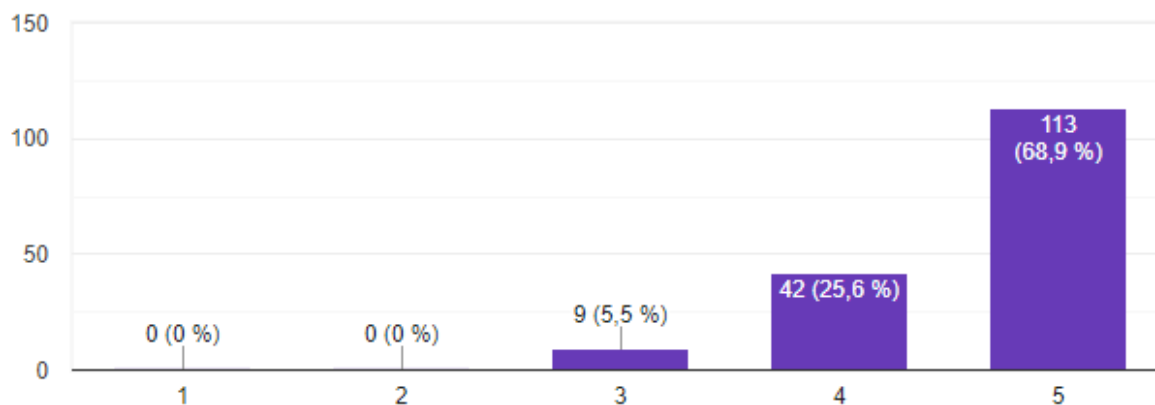
U petoj tvrdnji: *Njegovanje zavičajne jezične baštine doprinosi razvoju učenikova jezično-kulturnog identiteta* iz Tablice 6. vidljivo je da 5,5% učitelja niti se slaže niti se ne slaže, 25,6% učitelja se slaže, a 68,9% učitelja se u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

Većina se učitelja u potpunosti slaže s tvrdnjom kako njegovanje zavičajne jezične baštine doprinosi razvoju učenikova jezično-kulturnog identiteta.

Tablica 6.

Njegovanje zavičajne jezične baštine doprinosi razvoju učenikova jezično-kulturnog identiteta

	<i>Frequency</i>	<i>Percent</i>	<i>Valid Percent</i>	<i>Cumulative Percent</i>
niti se slažem niti se ne slažem	9	5.5	5.5	5.5
slažem se	42	25.6	25.6	31.1
u potpunosti se slažem	113	68.9	68.9	100.0
Total	164	100.0	100.0	

Slika 7.

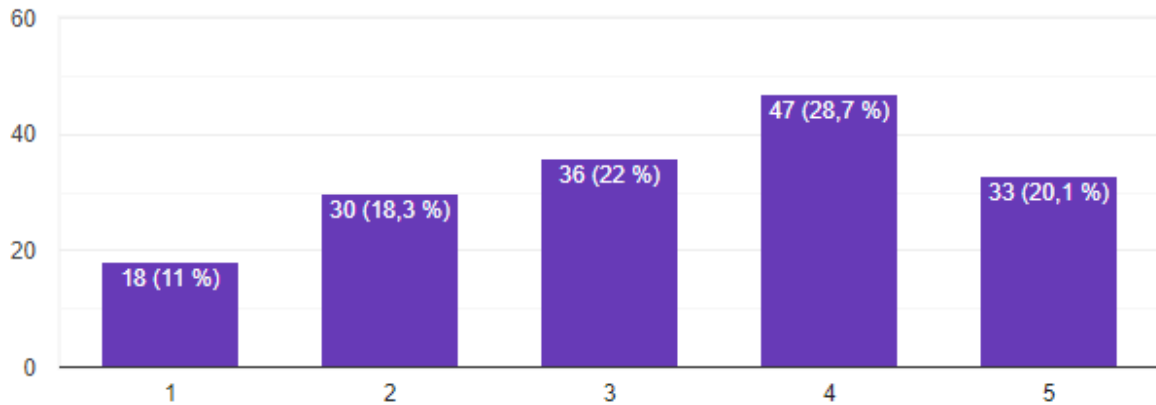
Njegovanje zavičajne jezične baštine doprinosi razvoju učenikova jezično-kulturnog identiteta

U šestom pitanju: *Koristite li se zavičajnim govorom u komunikaciji s učenicima?* iz *Tablice 7.* vidljivo je kako 11% učitelja nikada ne koristi zavičajni govor u komunikaciji s učenicima, 18,3% vrlo rijetko (jednom u mjesec dana), 22% rijetko (nekoliko puta mjesečno), 28,7% često (jednom tjedno), a 20,1% učitelja vrlo često (više puta u tjednu) koristi zavičajni govor u komunikaciji s učenicima.

Tablica 7.

Koristite li se zavičajnim govorom u komunikaciji s učenicima?

	<i>Frequency</i>	<i>Percent</i>	<i>Valid Percent</i>	<i>Cumulative Percent</i>
nikada	18	11.0	11.0	11.0
vrlo rijetko (jednom u mjesec dana)	30	18.3	18.3	29.3
rijetko (nekoliko puta mjesečno)	36	22.0	22.0	51.2
često (jednom tjedno)	47	28.7	28.7	79.9
vrlo često (više puta u tjednu)	33	20.1	20.1	100.0
Total	164	100.0	100.0	

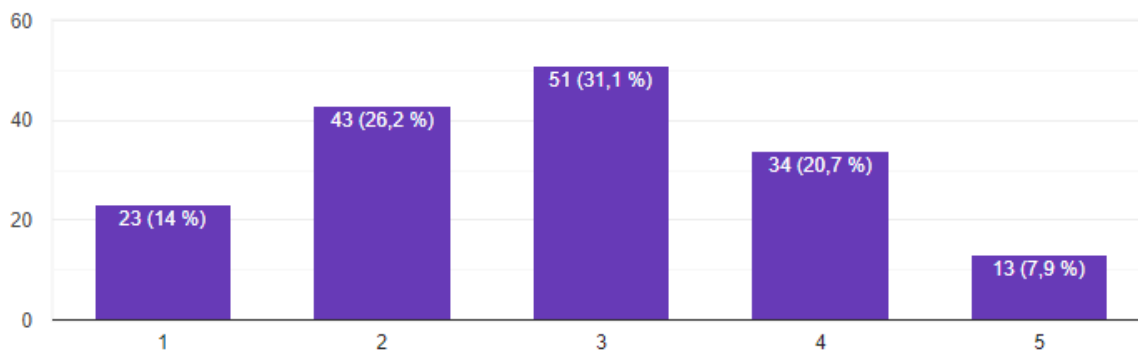

Slika 8.
Koristite li se zavičajnim govorom u komunikaciji s učenicima?

U sedmom pitanju: *Koristite li se zavičajnim govorom u nastavi (u ostvarivanju nastavnih sadržaja)?* iz Tablice 8. vidljivo je kako 14% učitelja nikada ne koristi zavičajni govor u nastavi (u ostvarivanju nastavnih sadržaja), 26,2% vrlo rijetko (jednom u mjesec dana), 31,1% rijetko (nekoliko puta mjesečno), 20,7% često (jednom tjedno), a 7,9% učitelja vrlo često (više puta u tjednu) koristi zavičajni govor u nastavi (u ostvarivanju nastavnih sadržaja).

Tablica 8.
Koristite li se zavičajnim govorom u nastavi (u ostvarivanju nastavnih sadržaja)?

	<i>Frequency</i>	<i>Percent</i>	<i>Valid Percent</i>	<i>Cumulative Percent</i>
nikada	23	14.0	14.0	14.0
vrlo rijetko (jednom u mjesec dana)	43	26.2	26.2	40.2
rijetko (nekoliko puta mjesečno)	51	31.1	31.1	71.3
često (jednom tjedno)	34	20.7	20.7	92.1
vrlo često (više puta u tjednu)	13	7.9	7.9	100.0
Total	164	100.0	100.0	

Slika 9.

Koliko često provodite radionice na temu njegovanja zavičajne jezične baštine (čitanje tekstova pisanih na zavičajnom govoru, pisanje tekstova na zavičajnom govoru, pjevanje pjesama na zavičajnom govoru i sl.)?

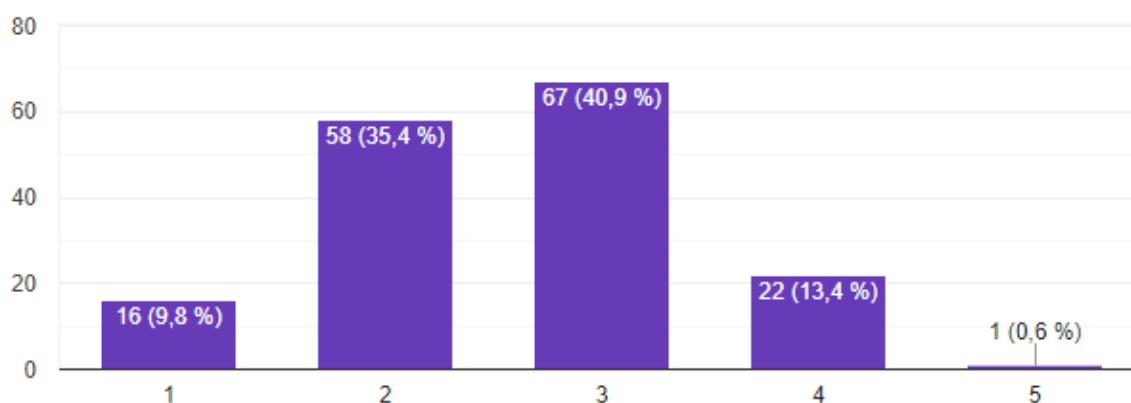
U osmom pitanju: *Koliko često provodite radionice na temu njegovanja zavičajne jezične baštine (čitanje tekstova pisanih na zavičajnom govoru, pisanje tekstova na zavičajnom govoru, pjevanje pjesama na zavičajnom govoru i sl.)?* iz Tablice 9. vidljivo je kako 9,8% učitelja nikada ne provodi radionice na temu njegovanja zavičajne jezične baštine, 35,4% vrlo rijetko (jednom u mjesec dana), 40,9% rijetko (nekoliko puta mjesečno), 13,4% često (jednom tjedno), a 0,6% učitelja radionice provodi vrlo često (više puta u tjednu).

Većina učitelja rijetko (nekoliko puta mjesečno) provodi radionice na temu njegovanja zavičajne jezične baštine.

Tablica 9.

Koliko često provodite radionice na temu njegovanja zavičajne jezične baštine (čitanje tekstova pisanih na zavičajnom govoru, pisanje tekstova na zavičajnom govoru, pjevanje pjesama na zavičajnom govoru i sl.)

	<i>Frequency</i>	<i>Percent</i>	<i>Valid Percent</i>	<i>Cumulative Percent</i>
nikada	16	9.8	9.8	9.8
vrlo rijetko (jednom u mjesec dana)	58	35.4	35.4	45.1
rijetko (nekoliko puta mjesečno)	67	40.9	40.9	86.0
često (jednom tjedno)	22	13.4	13.4	99.4
vrlo često (više puta u tjednu)	1	.6	.6	100.0
Total	164	100.0	100.0	

Slika 10.

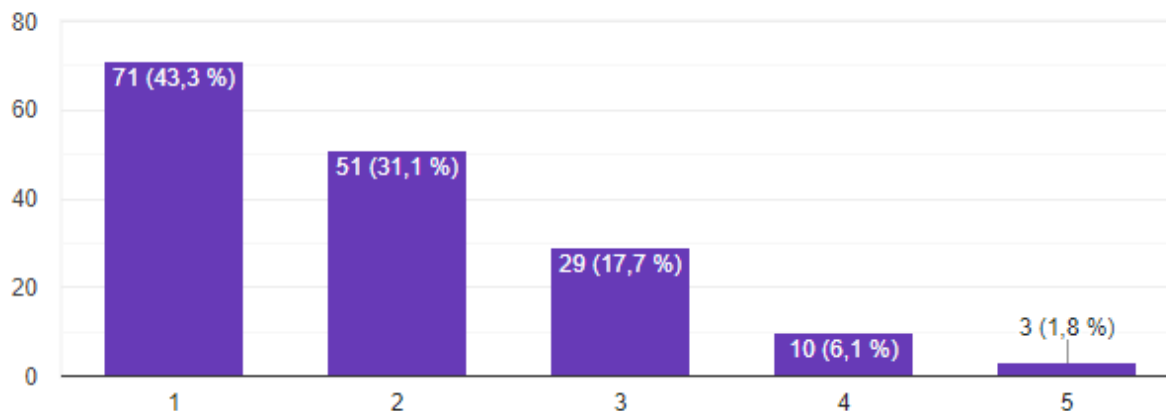
Koliko često provodite radionice na temu njegovanja zavičajne jezične baštine (čitanje tekstova pisanih na zavičajnom govoru, pisanje tekstova na zavičajnom govoru, pjevanje pjesama na zavičajnom govoru i sl.)

U devetom pitanju: *Koliko često sudjelujete sa svojom školom kao gosti ili domaćini na različitim smotrama i susretima kojima se njeguje i čuva zavičajna jezična baština?* iz *Tablice 10.* vidljivo je kako 43,3% učitelja nikad ne sudjeluje sa svojom školom u različitim smotrama i susretima, 31,1% vrlo rijetko (jednom u mjesec dana), 17,7% rijetko (nekoliko puta mjesečno), 6,1% često (jednom tjedno) te 1,8% vrlo često (više puta u tjednu).

Tablica 10.

Koliko često sudjelujete sa svojom školom kao gosti ili domaćini na različitim smotrama i susretima kojima se njeguje i čuva zavičajna jezična baština

	<i>Frequency</i>	<i>Percent</i>	<i>Valid Percent</i>	<i>Cumulative Percent</i>
nikada	71	43.3	43.3	43.3
vrlo rijetko (jednom u mjesec dana)	51	31.1	31.1	74.4
rijetko (nekoliko puta mjesečno)	29	17.7	17.7	92.1
često (jednom tjedno)	10	6.1	6.1	98.2
vrlo često (više puta u tjednu)	3	1.8	1.8	100.0
Total	164	100.0	100.0	

Slika 11.

Koliko često sudjelujete sa svojom školom kao gosti ili domaćini na različitim smotrama i susretima kojima se njeguje i čuva zavičajna jezična baština?

Tablica 11.

	U nastavi Hrvatskoga jezika trebalo bi otvoriti više prostora za dijalektne aktivnosti i sadržaje.	Poučavanje standardnog hrvatskog jezika mora polaziti od učenikova dijalekta.	Dijalekt koji je svojstven području u kojem se škola nalazi trebao bi biti zastupljeniji od drugih dijalekata i u većoj mjeri uključen u nastavne sadržaje te škole.	Učenicima je potrebno različitim aktivnostima osvijestiti bogatstvo i značenje njihove zavičajne jezične baštine.
Mean	3.91	3.59	3.93	4.57
Median	4.00	4.00	4.00	5.00
Std. Deviation	.909	1.150	1.031	.647
Minimum	1	1	1	2
Maximum	5	5	5	5
Percentiles				
25	3.00	3.00	3.00	4.00
50	4.00	4.00	4.00	5.00
75	5.00	5.00	5.00	5.00

	Njegovanje zavičajne jezične baštine doprinosi razvoju učenikova jezično-kulturnog identiteta.	Koristite li se zavičajnim govorom u komunikaciji s učenicima?	Koristite li se zavičajnim govorom u nastavi (u ostvarivanju nastavnih sadržaja)?	Koliko često provodite radionice na temu njegoivanja zavičajne jezične baštine (čitanje tekstova pisanih na zavičajnom govoru, pisanje tekstova na zavičajnom govoru, pjevanje pjesama na zavičajnom govoru i sl.)?	Koliko često sudjelujete sa svojom školom kao gosti ili domaćini na različitim smotrama i susretima kojima se njeguje i čuva zavičajna jezična baština?
Mean	4.63	3.29	2.82	2.60	1.92
Median	5.00	3.00	3.00	3.00	2.00
Std. Deviation	.586	1.281	1.151	.863	1.009
Minimum	3	1	1	1	1
Maximum	5	5	5	5	5
Percentiles	25	4.00	2.00	2.00	1.00
	50	5.00	3.00	3.00	2.00
	75	5.00	4.00	4.00	3.00

Kako bi se saznalo smatra li većina učitelja razredne nastave važnim njegoivanje zavičajne jezične baštine kao i prisutnost dijalektnih sadržaja u *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik*, izračunate su mjere središnje vrijednosti (aritmetička sredina - Mean i centralna vrijedost ili medijan - Median) te mjere varijabilnosti (standardna devijacija i poluinterkvantilno raspršenje) prikazane u *Tablici 11*.

Interpretiranjem tablice zaključujemo kako centralna vrijednost ili medijan za prvu, drugu i treću tvrdnju iznosi 4, a za četvrtu i petu iznosi 5. To znači da su ispitanici na ponuđenoj skali od 1 do 5 na tvrdnje odgovorili pozitivno.

Stoga je prva hipoteza, da će većina učitelja razredne nastave smatrati važnim njegoivanje zavičajne jezične baštine, kao i prisutnost dijalektnih sadržaja u *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik*, potvrđena.

Tablica 12.

Kruskal-Wallisov test

	U nastavi Hrvatskoga jezika trebalo bi otvoriti više prostora za dijalektne aktivnosti i sadržaje.
<i>Kruskal-Wallis H</i>	16.015
<i>df</i>	4
<i>Asymp. Sig.</i>	.003

Primjenom Kruskal-Wallisova testa ispitalo se postoji li statistički značajna razlika među učiteljima u stavu za otvaranjem većeg prostora dijalektnim aktivnostima i sadržajima u nastavi Hrvatskoga jezika s obzirom na to jesu li ispitanici govornici jednog od triju narječja. Utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika ($p < 0.05$) u promatranoj varijabli što je prikazano *Tablicom 12*.

Kako bismo utvrdili postoji li statistički značajna razlika među učiteljima razredne nastave koji su izvorni govornici kajkavskoga i čakavskoga narječja u stavu da je potrebno u nastavi Hrvatskoga jezika otvoriti više prostora za dijalektne aktivnosti i sadržaje i onih koji su izvorni govornici štokavskoga narječja, primijenjen je Dunn Bonferroni post-hoc test koji je prikazan u *Tablici 13*.

Tablica 13.

Dunn Bonferroni post-hoc test

<i>Sample 1-Sample 2</i>	<i>Test Statistic</i>	<i>Std. Error</i>	<i>Std. Test Statistic</i>	<i>Sig.</i>	<i>Adj. Sig.^a</i>
mješavine dvaju narječja- štokavskoga	13.595	14.331	.949	.343	1.000
mješavine dvaju narječja- nijednog od narječja (govorim najbliže standardnom jeziku)	21.569	16.790	1.285	.199	1.000
mješavine dvaju narječja- kajkavskoga	38.995	14.708	2.651	.008	.080
mješavine dvaju narječja- čakavskoga	41.270	15.071	2.738	.006	.062

štokavskoga-nijednog od narječja (govorim najbliže standardnom jeziku)	-7.974	12.207	-.653	.514	1.000
štokavskoga-kajkavskoga	-25.400	9.135	-2.781	.005	.054
štokavskoga-čakavskoga	-27.675	9.707	-2.851	.004	.044
nijednog od narječja (govorim najbliže standardnom jeziku)-kajkavskoga	17.426	12.647	1.378	.168	1.000
nijednog od narječja (govorim najbliže standardnom jeziku)-čakavskoga	19.701	13.067	1.508	.132	1.000
kajkavskoga-čakavskoga	-2.275	10.256	-.222	.824	1.000

Interpretacijom *Tablice 13.* utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika ($p < 0.05$) među učiteljima razredne nastave koji su izvorni govornici kajkavskoga i čakavskoga narječja u stavu da je potrebno u nastavi Hrvatskoga jezika otvoriti više prostora za dijalektne aktivnosti i sadržaje i onih koji su izvorni govornici štokavskoga narječja, na način da govornici čakavskoga i kajkavskoga u većoj mjeri izriču slaganje s tim stavom negoli govornici štokavskoga.

Stoga je druga hipoteza da će učitelji razredne nastave koji su izvorni govornici kajkavskoga i čakavskoga imati pozitivnije stavove za uvođenje više dijalektnih sadržaja u nastavi nego izvorni govornici štokavskoga narječja potvrđena.

Tablica 14.
Kruskal-Wallisov test

	Koristite li se zavičajnim govorom u komunikaciji s učenicima?	Koristite li se zavičajnim govorom u nastavi (u ostvarivanju nastavnih sadržaja)?	Koliko često provodite radionice na temu njegovanja zavičajne jezične baštine (čitanje tekstova pisanih na zavičajnom govoru, pisanje tekstova na zavičajnom govoru, pjevanje pjesama na zavičajnom govoru i sl.)?	Koliko često sudjelujete sa svojom školom kao gosti ili domaćini na različitim smotrama i susretima kojima se njeguje i čuva zavičajna jezična baština?
<i>Kruskal-Wallis H</i>	12.692	3.518	4.367	6.372
<i>df</i>	4	4	4	4
<i>Asymp. Sig.</i>	.013	.475	.359	.173

Primjenom Kruskal-Wallisova testa ispitalo se postoji li statistički značajna razlika među učiteljima u provođenju dijalektnih aktivnosti s obzirom na to jesu li ispitanici govornici jednog od triju narječja (*Tablica 14*).

Interpretacijom tablice utvrđena je statistički značajna razlika samo za pitanje *Koristite li se zavičajnim govorom u komunikaciji s učenicima?*, a za ostala tri pitanja ne postoji statistički značajna razlika.

U skladu s tim, treća hipoteza je odbačena, odnosno u učestalosti provođenja dijalektnih aktivnosti s učenicima ne postoji statistički značajna razlika među učiteljima koji su govornici narječja i onima koji to nisu.

Tablica 15.
Kruskal-Wallisov test

	Koristite li se zavičajnim govorom u komunikaciji s učenicima?	Koristite li se zavičajnim govorom u nastavi (u ostvarivanju nastavnih sadržaja)?	Koliko često provodite radionice na temu njegovanja zavičajne jezične baštine (čitanje tekstova pisanih na zavičajnom govoru, pisanje tekstova na zavičajnom govoru, pjevanje pjesama na zavičajnom govoru i sl.)?	Koliko često sudjelujete sa svojom školom kao gosti ili domaćini na različitim smotrama i susretima kojima se njeguje i čuva zavičajna jezična baština?
<i>Kruskal-Wallis H</i>	1.127	1.285	2.383	2.845
<i>df</i>	3	3	3	3
<i>Asymp. Sig.</i>	.771	.733	.497	.416

Primjenom Kruskal-Wallisova testa ispitalo se postoji li statistički značajna razlika među učiteljima u provođenju dijalektnih aktivnosti s obzirom na godine radnog staža (Tablica 15.).

Interpretacijom tablice utvrđeno je da ne postoji statistički značajna razlika.

U skladu s tim, četvrta hipoteza je odbačena, odnosno ne postoji statistički značajna razlika u provođenju dijalektnih aktivnosti s učenicima među učiteljima razredne nastave koji imaju manje godina radnog iskustva i onih koji imaju više godina radnog iskustva.

5. ZAKLJUČAK

Prvo jezično iskustvo djeteta stječe zavičajnim govorom u svojoj najbližoj, obiteljskoj zajednici. Jezično iskustvo i znanja proširuju se institucionalnim učenjem standardnog jezika i drugih stranih jezika. Na taj način u hrvatskim školama ostvaruje se višejezičnost, a samim time ispreplitanje jezičnih kodova dovodi i do stvaranja tzv. međujezičnog polja. Zavičajni idiomi uključeni su u nastavne sadržaje iz kulturoloških i didaktičkih razloga. Školskim dokumentima određene su odgojno-obrazovne vrijednosti, ciljevi, ishodi i sadržaji kojima se nastoji očuvati i razvijati jezična baština. Školsko okruženje ima važan utjecaj u stjecanju znanja, formiranju stavova te u izgradnji identiteta. Upravo iz tog razloga, škole bi se trebale snažnije uključiti u promicanje pozitivnih stavova o zavičajnim idiomima.

Učenje hrvatskog jezika treba polaziti od učenikova zavičajnoga idioma jer slobodna i poticajna uporaba zavičajnog idioma pridonosi razvoju intelektualnih, kao i jezičnokomunikacijskih sposobnosti koje će u konačnici rezultirati boljom ovladanošću hrvatskim standardnim jezikom, ali i drugim jezicima. Važan je i stav učitelja u razrednoj nastavi prema njegovanju zavičajne jezične baštine jer način na koji oni predstavljaju jezične idiome utjecat će na formiranje učenikova stava. Sukladno tomu, učitelji bi trebali didaktički osmisлити učenje standardnog jezika pri kojem će učeničko jezično znanje biti pozitivno iskorišteno.

Istraživanjem se nastojalo ispitati stavove učiteljica/učitelja o njegovanju zavičajne jezične baštine u razrednoj nastavi. Rezultati su pokazali kako većina učitelja razredne nastave smatra važnim njegovanje zavičajne jezične baštine, kao i prisutnost dijalektnih sadržaja u *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik*. Nadalje, rezultatima je potvrđeno kako učitelji razredne nastave koji su izvorni govornici kajkavskoga i čakavskoga imaju pozitivnije stavove za uvođenje više dijalektnih sadržaja u nastavu nego izvorni govornici štokavskoga narječja. Rezultati istraživanja pokazali su kako veća prisutnost dijalektnih aktivnosti u nastavi ne ovisi o narječju kojim ispitanici govore kao ni o njihovom radnom iskustvu.

Zavičajni govor oblikuje jezični identitet i kao takav doprinosi jezičnom i kulturnom bogatstvu. Prisutnost dijalektnih sadržaja u odgojno-obrazovnim sadržajima, promicanje pozitivnih stavova o zavičajnim idiomima, kao i razumijevanje komunikacijske i identitetske uloge zavičajnih idioma samo su neki od načina kojima se osvještava potreba očuvanja zavičajne baštine.

LITERATURA

Aladrović-Slovaček, Katarina (2019). *Od usvajanja do učenja hrvatskoga jezika*. Zagreb: Alfa.

Brozović, D. (2008). *Hrvatski štokavski dijalekti – razvoj i stanje*. Hrvatski dijalektološki zbornik (14), 3-12. Preuzeto 2.5.2023.: <https://hrcak.srce.hr/147851> .

Dujmović-Markusi, D. i Španjić, T. (2022). *Fon-fon 2*. Udžbenik iz hrvatskog jezika za drugi razred gimnazije i srednjih strukovnih škola. Zagreb: Profil Klett.

Finka, B. i Moguš, M. (1981). *Karta čakavskog narječja*. Hrvatski dijalektološki zbornik, (5), 49-58. Preuzeto 2.5.2023.: <https://hrcak.srce.hr/204524> .

Institut za jezik i jezikoslovlje. (n.d.). Hrvatska narječja. Preuzeto 2.5.2023.: <https://jezik.hr/hrvatska-narjecja.html> .

Institut za jezik i jezikoslovlje. (n.d.). Jezik kao baština. Preuzeto 2.5.2023.: <https://jezik.hr/jezik-kao-bastina.html>.

Lisac, J. (2003). Hrvatska dijalektologija 1. *Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Lisac, J. (2009). Hrvatska dijalektologija 2. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Lončarić, M. (1982). *Prilog podjeli kajkavskoga narječja*. Hrvatski dijalektološki zbornik, (6), 237-245. Preuzeto 10.5.2023.: <https://hrcak.srce.hr/204502> .

Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2017). Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje. Preuzeto 20.6.2023.:

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulumi/Nacionalni%20kurikulum%20za%20osnovno%20C5%A1kolski%20odgoj%20i%20obrazovanje.pdf> .

Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2019). Kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Preuzeto 20.6.2023.:

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html .

Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006). *Etički kodeks Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju*. Preuzeto 20.6.2023.

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/StrucnaTijela/Eti%20C4%8Dki%20kodeks%20odbora%20za%20etiku%20u%20znanosti%20i%20visokom%20obrazovanju.pdf>

- Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
- Pavličević-Franić, D. (2011). *Jezikopisnice, rasprave o usvajanju, učenju i poučavanju hrvatskog jezika u ranojezičnome diskursu*. Zagreb: Alfa.
- Pavličević-Franić, D. (2006). *Jezičnost i međujezičnost između sustava, podsustava i komunikacije*. Lahor, 1 (1), 1 -14. Preuzeto 27.4.2023.: <https://hrcak.srce.hr/10362> .
- Puljak, L. (2011). *Uloga zavičajnoga idioma u razvoju jezičnokomunikacijske kompetencije učenika mlađe školske dobi*. Croatian Studies Review, 7 (1), 293-305. Preuzeto 22.5.2023.: <https://hrcak.srce.hr/86380> .
- Štambuk, D. (2018). *Zlatna formula hrvatskoga jezika ča – kaj – što*. Jezik, 65 (4-5), 176-178. Preuzeto 25.5.2023.: <https://hrcak.srce.hr/220161> .
- Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave Hrvatskoga jezika I*. Zagreb: Školska knjiga.
- Turza-Bogdan, T. (2013). *Kajkavsko narječje u nastavi hrvatskoga jezika*. Prilozi za osnovnoškolsku nastavu. Čakovec: Matica hrvatska.
- Vignjević, J. (2011). Čakavsko narječje u jezičnim udžbenicima do šestoga razreda. U: Međimurski filološki dani: Zbornik radova. Ur. Ante Bežen i Đuro Blažeka Čakovec: Učiteljski fakultet u Zagrebu. str. 203 – 210.
- Vignjević, J. (2012). Škola i sociolinvistički aktivizam. U: Bosanskohercegovački slavistički kongres I: Zbornik radova (knjiga 1). Ur. Senahid Halilović i Mirela Omerović. Sarajevo: Slavistički komitet. str. 675-685.

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)